

Votre Programme Matmidim – Chiour ALEPH

Semaine du 19 au 23 février 2023

Souguia n° 84

ת"ס

Matmidim

Programme d'étude Mondial

Sujet de la semaine :

Tsaar Baalei Haim (4)

(La souffrance animale)

- Questions Halah'iques -

Cette semaine est le dernier volet de la Souguia de Tsaar Baalei Haim. Nous nous pencherons sur des questions halah'iques qui ressortent sur le sujet : faire des essais en laboratoire pour les besoins de la médecine, tuer des animaux ou insectes gênants, nourrir des animaux domestiques, élever des animaux de compagnie.

Bon Limoud sur Matmidim !

Tephila avant le Limoud

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה, וישמחו בי חברי, שלא אמר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא על מתר אסור ולא על אסור מתר, ולא יפשו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. כי יי יתן חכמה מפיו ויעת ותבונה. גל עיני ואביטה נפלאת מתורתך.

Tephila après le Limoud

מודה אני לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, ששמת חלקי מיושבי בית המדרש. ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. שאני משכים והם משכימים. אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים. אני עמל והם עמלים. אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר. אני רץ והם רצים. אני רץ לחיי העולם הבא, והם רצים לבאר שחת. שנאמר ואתה אלהים תורדם לבאר שחת. אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם, ואני אבטח בך.

Programme du dimanche

*L'étude aujourd'hui est dédiée à Ouriel Méir ben Yonathan
Qu'Hachem lui accorde une longue et belle vie dans les Chemins de la Torah !*

1. essais en laboratoire sur des animaux

ברם נ"ל להביא עוד ראיות לדין זה חדא מהא דאיתא בשבת דף ע"ז ע"ב אמר רב כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא נברא דבר אחד לבטלה ברא שבלול לכתית זבוב לצירעה יתוש לנחש וכו' היכי עביד מייתי אוכמי וכו' ושם דף ק"ט ע"ב האי מאן דטירקה הוה /חיויא - נחש/ וכו' האיבר קשה /ההוא בר קשא/ דפומבדיתא וכו' הרי דמותר להמית ב"ח משום רפואה ולא חיישינן לבל תשחית וצער ב"ח אפילו ספק רפואה מותר כל שיש בו צורך בני אדם בל תשחית דגופו עדיף דהא אפילו משום פיקוח נפש מחללינן /מחללינן/ שבת וכו"ש בזה וגדולה מזו מצינו פ"ק דע"ז דף י"ג ע"ב במתני' להדי' אסור למכור להם תרנגול לבן בזמן שהוא בפני עצמו קוטע את אצבעו וכו' הרי דמותר לקטוע לבעל חי שהוא צער גדול משום ריווח כל שהוא כדי למכור לו תרנגול לבן קצת ביוקר וכן מבואר שם דף למ"ד ל"ל/ ע"ב דמותר ליתן לחתול דידיה משקים מגולים אף על פי שמכחישינן אותו וכו"כ התוס' בב"ק דף קט"ו עכ"ל ע"ש הרי דכל כה"ג אין חשש איסור כלל ותמה אני על כל גדולי אחרונים שלא הרגישו כלל בראיות הללו ואל תשיביני דאיך אפשר לומר דהיכא דאיכא שום צורך בני אדם הן לרפואה או להנאת ממונן אין בו משום איסור בל תשחית או צער ב"ח הרי להדיא איתא בחולין פ"ק דף ז' ע"ב דר"פ בן יאיר אתרמי דעאל בפתחי דרבי דהוי קיימי ביה כודניתי' חוורתי אמר מלאך המות בביתו של זה ואני אסעוד אצלו שמעי' נפק לאפי' אל מזיבנא /מזבינא/ להו אל לפני עור לא תתן מכשול מפקרנא להוא מפשת היזקא עקרנא להו איכא צער ב"ח קטלינא איכא /בל תשחית/ הרי דאף לצורך מצוה שלא לקיים להשים דמים בביתו אפ"ה קאמר דאסור משו' בל תשחית וצער ב"ח אי משום הא לא תברא דהא בלא"ה קשה למה לא קאמר אסגור אותם בחדר סגור ומסוגר בענין שא"א להיזקו עוד וכיוצא בזה לקשור אותם בשלשלאות של ברזל דא"צ כלל לעבור אבל תשחית וצער ב"ח אלא צ"ל דר' הבין מדברי ר"פ בן יאיר שלא רצה לסעוד אצלו בשביל שכבר עבר ושם דמים בביתו אף על פי שהי' צריך להם לאיזה צורך דבר מ"מ היה לו למנוע המזיק ממלאך המות שבביתו לכך אמר ואני אסעוד אצלו וע"כ הי' רוצה לעשות על זה תשובת המשקל על מה שכבר עבר אף שהי' לו בהם צורך למכרם ולהעבירם מביתו ור"פ מאס ולא רצה בתשובה כזו כיון שיש בהם חשש איסור ואפשר לקשרם בשלשלאות או לסגרם אך שאין זה תשובה שלמה לכן לא הי' רוצה לסעוד אצלו מפני חסידתו אבל ודאי להלכה למעשה נ"ל ברור כמ"ש דאין חשש איסור דבל תשחית או צער ב"ח כל שיש לו צורך בו ומותר לעשות אפילו לכתחלה אף שסיים רמ"א שם בא"ה ס"ו ה' במריטת נוצת שהעולם נמנעים משום אכזריות היינו דוקא במריטת נוצה שעושה מעשה בידים והעוף מרגיש מאוד הצער בשעת כל מריטה ומריטה משא"כ בנדון שלפנינו של השואל שאינה מרגשת כלל צער בשעת אכילה ושתיה זאת רק שאח"כ גורמות חולי ומכאוב והוא לרפואת אדם נ"ל פשוט דאין כאן חשש איסור אפילו ממדות חסידות נ"ל הק' יעקב:

שו"ת שבות יעקב חלק ג סימן עא

מה"ה מהר"ר מנחם מן דיין צ"ל מורמייזא ז"ל הנה נשאלתי מרופא מומחה ה"ה ר' דוד וויזל נר"ו אי מותר לעשות רפואה דהיינו להמית בהמה טמאה כגון כלב או חתול מפני ספק פקוח נפש לפי שאותה עדיין אינו בדוק ומנוסה ויש לבחון אותה ע"י שמשקה כן לחתול או לכלב לראות אם ימותו מזה

ואמרתי אחכמה מדברי רז"ל בחולין דף פ"ה ע"ב דר' חייא נפל ליה יאניבא בכיתנא אתא לקמיה דר' א"ל שקיל עופא ושחט על בוכיתא דמיה דמורח דמה ושביק ליה ומקשה הש"ס והיכי עביד הכי והתנן השוחט וצריך לדם חייב לכסות וכיצד יעשה או נוחרו או עוקרו ומתוך הש"ס הכי נמי או נוחרו או עוקרו קאמר אך י"ל דדוקא התם משום הפסד מרובה התירו ויש לך אדם שממונו חביב מגופו וכ"ש ספק גופו

ברם יש להביא ראיה שם מש"ס דף ק"ז השוחט וצריך לדם ללא פי' לצבוע ומניעת הריוח לא מיקרי היזק כדאיתא בא"ח סימן תקל"ד ובי"ד סימן ש"פ אפ"ה מותר להמית אפילו בהמה טהורה אף שהיא ראוי' לאכילת אדם ק"ו בהמה טמאה

גם יש להביא ראיה מנחירת תישים הובא בט"ז סימן קי"ח כיון שיש לו הנאה ליכא משום בל תשחית וכן משמע בחולין במעשה דר"פ בן יאיר דאמר ליה רבי קטלינא להו ואל"ר פנחס דאיכא בל תשחית משמע דר' ג"כ ידע מלאו דבל תשחית אלא דסבר משום הנאה מותר ור' פנחס השיב דזה לא מקרי הנאה אלא הוא משום כבוד בעלמא והוי רק גרם הנאה

אך א"ל הרופא הנ"ל שיש להקל לו לפי שאינו רוצה להמית הכלב ממש רק שאותו רפואה שרוצה לעשות לו לאדם יש לדאוג אם תשהה אותו משקה בתוך גופו תוך השלחופית ורוצה לבחון תחלה בכלב או בחזיר שמעני דומין לשל אדם נמצא שאינו ממית אותם ממש רק חשש גורע השלחופית ואפשר דחי יעויין בי"ד שי' ס"ו/ מ"ה אבל כל המוסיף גורע בשאלתו דקול /דקולא/ זו חומרא היא דמוסיף בצב"ח משא"כ המית' ליכ' צב"ח רק בל תשחית כדאי' שם קטלינא להו איכ' בל תשחי' ולא קאמר משום צער ב"ח עד שמצאתי קצת מתוספות דב"מ דף מ"ב ע"ב זה מדברי שניהם נלמוד צער ב"ח דאורייתא יע"ש ע"כ בקשתי פרוסה לפני הוד מ"ו להאיר עיני בהוראה זו יורו משפטיו ליעקב הק' מנחם מנלי בן ה"ה מהורר /מהור"ר/ אלעזר פייס אונא דיין פה ווירמייזא:

תשובה עיקרא דהאי דינא כבר אמורה בתשובת משאת בנימין ובט"ז בי"ד סימן קי"ח בענין נחירת התישים גם בתשובת עבודת גרשוני סימן י"ג והבית יעקב סימן מ"ב והעלו הלכה למעשה דכל שיש בו שום צורך או לרפואת הגוף או שום הנאת ממונן דאין בו שום חשש איסור בל תשחית או צער ב"ח ואפילו משנת חסידים אין כאן וכמ"ש בספר חסידים עצמו בסימן תרס"ז כן סתם רמ"א בש"ע לא"ה ס"ו ה' בהג"ה וז"ל כל דבר הצריך לרפואה או לשאר דברים לית בית /ביה/ משום איסור צער ב"ח (או"ה סימן נ"ט) ולכן מותר למרוט נוצת מאוויזים חיות וליכא משום צער ב"ח (מהר"א סימן ק"ס) ומ"מ העולם נמנעין משוש /משום/ אכזריות עכ"ל רמ"א ומקור הדין הוא ממ"ש תוספות בע"ז פ"ק גבי עוקרין על המלכים יע"ש אף דלכאורה יש לפקפק על ראיה זו דכבד מלכות שאני ומ"מ כיון שאפשר לעשות עיקר שאין בו טריפה אסור לעשות עיקר שיש בו טריפה

Les mots du jour à apprendre :

Danger de mort	פְּקוּחַ נַפְשׁ
Particulièrement, précisément	דְּיוּקָא
Crainte, inquiétude	חֻשְׁשׁ

Programme du lundi

*L'étude aujourd'hui est dédiée à Ouriel Méir ben Yonathan
Qu'Hachem lui accorde une longue et belle vie dans les Chemins de la Torah !*

שו"ת שרידי אש חלק ב סימן צא

אם מותר לערוך ניסויים רפואיים בבעלי חיים [...]

ב. ומה שתמה על הראי' השני', של רבינו הגר"א משבת קנ"ד, ב חמורו של רבן גמליאל וכו', דאי ס"ד דצער בעלי חיים אסור אף ביש צורך מתחילה היכי קטענה. וע"ז תמה כת"ר, דטעינה בודאי מותר, שזה לא מיקרי צער, שכל בעלי חיים נבראו לעבודה, כמו שמותרת חרישה בשור, [עמוד תרד] והאיסור הוא רק במקום שיש צער ושם הי' הצער שהיתה טעונה כל היום ולפיכך מתה.

משמעות הענין שר"ג הטעינה יותר מכפי כוחה ולפיכך הצטערה, ור"ג כבר ראה בתחילת יום השבת את צערה ולא רצה לפורקה עד מוצאי שבת ולמוצאי שבת מתה, ואילו היה המשא לפי כוחותי' ודאי שלא היתה מתה, ומכש"כ שר"ג לא הי' מרגיש בצערה עוד ביום השבת, כששמע מסגנון הסיפור, ודבר זה אסור משום צער בעלי חיים ובע"כ שלצורך מותר.

גם השגתו על הד"ק, שכתב בסי' כ"ד סי"ב שכל שיש בו צורך האדם אין בו משום צער בעלי חיים, שהרי התורה לא אסרה חרישה בשור - והשיב כת"ר, דחרישה סתם אין לה צער. באמת לא הגבילה תורה שיעור החרישה ומותר לחרוש כל היום בלא הפסק.

אלא שאין צורך בזה, שהד"ק רצה רק לומר שהבעלי חיים נבראו לצרכי האדם ותשמישיו, ומשום כך מותר לעבוד בהם בפרך, שרק בעבד עברי עבודת פרך אסורה, וע"כ כל צורך האדם הוא בכלל חרישה, דמ"ש חרישה משאר צרכים? ולא נאסר לצער במקום שאין בו צורך.

ולפי"ד יש להביא ראי' מחסימה שאסרה התורה, ולמה לי קרא, הרי יש בחסימה צער, כמ"ש בבבא מציעא צ', א: דחזיא ומצטערא. ויש לדחות, דקרא אתיא לחייבו מלקות. ומ"מ נ"ל להביא ראי' מהא דבעו שם מר"ש: היתה אוכלת ומתרתז מהו, משום שמעלי לה הוא ולא מעלי לה, א"ד דחזיא ומצטערא, ופשיט שם מברייתא: משום דמעלי לה. והנה האי דמעלי לה בע"כ שהוא לתועלת הבעלים, שהרי הבהמה עצמה אין לה דעת והבחנה, ומה בכך דלא מעלי לה ומוטב שלא לגרום לה צער מלעשות לה דבר המועיל שאין היא חשה בתועלתו, ומוכח דלצורך מותר לצער, וצורך הבעלים שתאכל מה דמעלי לה. ויש לדחות והנ"ל כתבתי.

ג. והנה כת"ר הפך את החנית ויצא לעורר, דאדרבא מגמ' שבת שם יש ראי' להיפך, דאי נימא דצער בעלי חיים דאורייתא, אסור אפילו במקום שיש בו צורך. שאל"כ למה משני הגמ': צער בעלי חיים דרבנן, והא אפילו אי נימא דצער בעלי חיים דאורייתא ג"כ מותר, שאין לך צורך יותר גדול שלא לעבור על איסור דרבנן?

וכת"ר הביא מש"כ בגידולי הקדש להקשות מהא דשבת קכ"ח, ב דמשני: צער בעלי חיים דאורייתא והרי הצורך שלא לעבור על איסור דרבנן לא גרע מצורך רשות? ובעל גידולי הקדש תירץ, שהרשות בידו לעשות כמו שחפץ וכו', וע"ז הקשה מהא דדף קנ"ד.

והנה, אף שקושייתו היא חריפה, מ"מ נ"ל לתרץ בפשיטות, דשאני צורך רשות מצורך מצוה - דבמצוה הרי עלינו לדעת מהו הדין, ואם נפסוק צער בעלי חיים דאורייתא דחי איסור דרבנן, שוב אין כאן צורך כלל וממילא אסור לצער, ולהכי הוצרכה הגמ' לומר דסבר ר"ג צער בעלי חיים דרבנן ולא דחי איסור דרבנן וממילא מותר לצער ולא עביד איסורא כלל, ודבר זה פשוט בעיני.

ולבי אומר לי, שגם בעל גידולי הקדש ירד לסברתי זו, ומשו"כ כתב: שהברירה בידו וכו'. ולכאורה דבריו תמוהים, איך אפשר לומר שהברירה בידו לעשות כן או להיפך והרי צריך לדעת איך הוא הדין? ועוד דבגמ' נפסק שמביא כרים וכסתות ומניח תחתיו, ולא אמרה שהברירה בידו. אלא שבעל גידולי הקדש הולך לשיטת הד"ק, שכל צורך האדם ואפילו אם יש לו איזה רצון יהיה מה שיהי' גם כן נקרא צורך, עיין שם בד"ק.

לפי"ז אם יאמר אדם אי אפשר לעבור על איסור דרבנן, אף שבאמת אין זה איסור, שהרי נדחה ע"י צער בעלי חיים דאורייתא, מ"מ רצונו של אדם זהו צורכו ולהכי מותר. והגמ' בשבת קמשני אליבא דהלכתא, היינו, שהאדם אין לו רצון מיוחד, אלא שבא לשאול האם הדין ואז אנו אומרים לו שאין כאן איסור דרבנן דאתי צער בעלי חיים דאורייתא ודחי לי', וממילא מחויב הוא להניח כך וכך שלא לצער בעלי חיים במקום שאין צורך. ור"ג בודאי שלא הי' לו רצון מיוחד וכל מעשיו נחתכו עפ"י דין, וכיון שנפסק הדין דצער בעלי חיים דאורייתא ודאי שאינו משני. ודו"ק כי הדברים ברורים בעזה"י.

ה. הנה במה שכתב הנוב"י והכ"ו דבמיתה לא שייך איסור דצער בעלי חיים נ"ל להביא ראי' גם מגמ' עבודה זרה י"ג, ב דפריך: ולשו' גיטרא? עיין שם ברש"י. ומוכח דבמיתה ליכא איסור דצער בעלי חיים. וכן מפורש בתוס' בבא בתרא כ', א ד"ה כיון, שהקשו שם: "כולה בהמה שקל ושדי לכלבים"?

ואמנם יפה העיר כת"ר, שהר"י מיגאש בשטמ"ק שם לא סבירא לי' כן, שהרי כתב, שמכיון שאינו בת שחיטה, שחיטה נמי צער בעלי חיים. וקשה על הר"י מיגאש מגמרא הנ"ל. וצ"ל, דבאמת יש גם בשחיטה צער בעלי חיים, אלא שהתורה התירה, שהרי סוף בהמה לשחיטה וזו היא תיקונה, כמו שכתב הגאון יעב"ץ בשו"ת שלו. וגם מיתה בכלל דהא גם לבן נח הותר לאכול בשר והתורה התירה למכור להם נבלה, ושיטת התוס' היא עפ"י הפסיקתא דמתה מאלי' אסורה לבן נח וצריך נחירה, וא"כ סוף בהמה למיתה ג"כ. וא"כ יש לומר דמכיון שיש צער בעלי חיים לא אורח ארעא למשחט, כמו שכתב לעיל מיניה, דלהכי לא חיישינן דשחט לה ופסק להאי אבר. אלא שמשלשום לא משמע כן וצריך עיון (ובאמת מוכח מהאי דרבי בבבא מציעא פ"ד, א שאמר לעגל: לכך נוצרת, שיש צער בעלי חיים גם בשחיטה אלא שמותר, ורבי נענש שלא הרגיש בצערו של העגל).

ועפ"י שפיר כתב כת"ר לדחות דברי הגאון הגרא"ק ז"ל בספרו אמרי שפר, שהביא ראי' מגמ' הנ"ל שיש איסור צער בעלי חיים במקום שיש רק תועלת ממון, שהפירוש הוא דלא עביד אינש הכי וכמו שכתב בשטמ"ק שם.

ועוד נ"ל, עפ"י מה שכתב בספר שאילת יעב"ץ סי' י"ז, שמצוה להאכיל לבהמתו הוא משום צער בעלי חיים, ועיין שם שמשגיג שמצוה זו היא רק בבהמות שאין מזונותיהן מצויות וסמוכות על בעליהן, משא"כ כלב המחטט באשפות ומגרר עצמות ומזונותיו מצויות תדיר, אין חיוב גדול להאכילו, עיין שם שהאריך בזה. ולפי"ז בטלה הראי' הנ"ל, שבשביל מזונות הכלב לא יעבור על איסור צער בעלי חיים.

ו. וראיות הרב רי"ל צירלסון דחה כת"ר בטוב טעם ודעת, והצדק עם כת"ר. ובסופו הביא ראיית השבו"י ממשנה מפורשת מעבודה זרה י"ג. והוא ראי' חזקה, ופלא שרבינו הגר"א לא הביאה. ואולי יש לדחות, דשם מותר משום לתא דעבודה זרה, כדי לבטל העכו"ם מע"ז. ויודע אני שהאחרונים האריכו בזה, אבל אני כאן במקום שאין בו ספרים ואי אפשר לי לדון בהם.

אגב אודיע לכת"ר את צערי במה שראיתי להגאון בעל ד"ק שפלפל בדברי הפמ"ג על דבר אינו מתכוין בצער בעלי חיים והקשה עליו מטעינה ופריקה שאינו מתכוין אלא לעזור בטעינה, עיין שם.

ואני שמעתי ולא אבין, מאי שייך כאן אינו מתכוין, שהוא רק בעבירה הנעשית ע"י מעשה, דאז אמרין כיון שלא נתכוין לעשות לא הוי מעשה, משא"כ בצער בעלי חיים, שעיקר המצוה להשתתף בצער בעלי חיים ולהצילן מצערן, כמו פריקה, שאם אינו פורק אינו עושה שום מעשה איסור בקום ועשה אלא שיושב מרחוק ואינו מרחם על הבהמה והתורה הטילה עליו שיעשה מעשה להצילה מצער, וא"כ מ"ש אינו מתכוין? אדרבה, זה גוף העבירה שאינו מתכוין ומסיח את דעתו לעזור לה, והרי עיקר צער בעלי חיים מפריקה ילפינן, ושם אין איסור שבמעשה אלא ביטל מעשה המצוה וא"כ לא שייך לפורקה משום אינו מתכוין, שאפילו אם נימא שאין במריטת הנוצות וכדומה, מעשה איסור, מ"מ ביטל מצוה לעזור לבעלי חיים המצטער וזה הוא האיסור. ודו"ק.

ז. סוף דבר, דינו של כת"ר דין אמת, שמותר לצער בעלי חיים לתועלת חכמת הרפואה. ולא עוד, אלא שלפי דעתי אין כאן גם מידת חסידות, שמידת חסידות היא במקום שנוגע רק לעצמו ורשאי אדם להחמיר על עצמו, אבל לא במקום שנוגע לאחרים, כי מאי חזית דצער בעלי חיים עדיף טפי מצער החולים, שאולי יוכל לעזור להם?

וכעין זה כתבו התוס' בעבודה זרה י"א, א ד"ה עוקרין, שלפיכך מותר לעקור בשביל כבוד מלכים לפי שהוא כבוד כל ישראל ובמקום שנוגע לכלל אין טעם להחמיר מצד מידת חסידות. לכן לפענ"ד שמותר להתיר לרופאים לעשות נסיונות בלי שום גמגום ופקפוק.

יחיאל יעקב וויינברג

שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן סח facultatif

אם מותר לעשות מחקר בעינים של בעלי חיים וכן להמיתם כדי לאבחן במחלות עינים של בני אדם ולהמציא מזור ומרפא.

[...]

כדאי לציין ולצטט גם דברי הדעת קדושים יו"ד סי' כ"ד סעי' י"ב שכותב בתוך דבריו בזה"ל: וכל שיש בו צורך אדם אין בו חשש צעב"ח לכו"ע וכו' וכיון שמותר להשתמש בהם לכל צרכי האדם אין בזה חילוקים עוד לאסור ספקות בהצטרפות וכו' וכל שיש אפשרות שיוסוב עי"ז שום תועלת אדם או שום הפקת רצון אדם גם אם רצונו בזה אינו ע"פ משקל הצטרפות ותועלת רק רצון בלא טעם נכון ג"כ נפקע עי"ז חשש קפידת צעב"ח עיין שם ובגידולי הקדש סק"ה יעו"ש.

(ז) מכל האמור נראה להלכה בנידון שאלתינו שמותר לעשות המחקר בעינים של בעלי חיים וכן להמיתם לאחר מיכן למטרת שימוש באיבחון בני אדם, אלא דמהיות טוב יש לסדר את הדבר בצורה של הרדמת המקום וכדומה באופן שהבעל חי לא ירגיש צער, ואני מתאר לי שבין כך מחושב לבצע דבר כזה בצורה כזאת. בכבוד רב ובברכה אליעזר יהודא וולדינברג.

Les mots du jour à apprendre :

Test, essai	נסו
Utilité, intérêt	תועלת
C'est pourquoi	לפיכך

Programme du mardi

*L'étude aujourd'hui est dédiée à Ouriel Méir ben Yonathan
Qu'Hachem lui accorde une longue et belle vie dans les Chemins de la Torah !*

2. Tuer des animaux gênants

שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק ב סימן מז

בענין הריגת בע"ח המאוסים והמצערים את האדם [...]

הנה בדבר הריגת דברים המאוסים וממאסים את האוכלין, וזבובין ויתושין ופרעושין שמצערין את האדם ליכא שום איסור מלהורגם וכן העכברים המפסידים האוכלין וכ"ש כשנמצאים תינוקות ואף גדולים שיש מתבלין מפניהם ליכא שום איסור מלהורגם כי כל דבר שהוא לצורך האדם ליכא איסור צער בע"ח דהא התירה התורה שחיטה ולא רק לאכילת ישראל אלא אף לאכילת נכרים מותר לשחוט, ואף לכבוד דאדם בעלמא כדאיתא בר"ן ב"מ דף ל"ב ע"א בטעם זקן ואינה לפי כבודו אינו מחוייב לפרוק אף שאינו ת"ח אלא איש מכובד בעלמא, ואף הרמב"ן דמתרץ דרק משום דעשה דכבוד תורה עדיף פטור מלפרוק דא"כ סובר דמכובד בעלמא מחוייב בעשה דפריקה נמי סובר דלצורך האדם ליכא איסור צער בע"ח אבל סובר דאסור היה לסתם אדם להתרגל בכבוד כשאפשר להתבטל ממצוה עי"ז, וכ"ש כשעי"ז יהיה איסור צער בע"ח, שא"כ רק על דעת זה היה מותר להתרגל בכבוד כשאם יזדמן שיהיה צער בע"ח לא יחוש לכבודו, אבל מ"מ פטור מלהשיב אבדה הבזויה לפי כבודו שהתרגל, דכיון שהיה מותר לו להתרגל במנהגי אנשים מכובדים להעדיף הכבוד על הרווחת ממון דעצמו ולא להנהיג בהמה או אבדה כזו שאינה ראויה למכובדים ממילא אינו מחוייב להעדיף ממון חברו על של עצמו ולא הי"ל למנוע בשביל ממון חברו מלהתרגל כמו שלא היה נמנע בשביל ממון עציו מאחר דהנהגת כבוד זה שוה לו יותר מממון אבל משום פריקה דהוא צער בע"ח היה אסור להתרגל אפילו בשביל בהמות עצמו, אם היה לו.

והר"ן סובר דכיון דמותר צער בע"ח לתשמישן של בני"א אינו מחוייב להמנע גם מרצונו ותאותו להתרגל בהנהגת מכובדים, ואף שמצד חיוב להתנהג במדות טובות ולהתרחק מן הכבוד אין לו להתרגל כיון שהוא אינש בעלמא, מ"מ לא שייך זה לאיסור צער בע"ח, דעכ"פ כיון שהתרגל עצמו אף שלא היה זה כפי הראוי נמי ליכא איסור צער בע"ח. ואף ע"ה = עם הארץ = כזה דאמר רבי בפסחים דף מ"ט ע"ב דאסור לאכול בשר, אינו משום דכיון דהוא ע"ה לא עדיף מבהמה שיהא מותר לאכול, ואף שגם לבני נח כבר הותר לאכול בשר הוא מחמת שלא נצטוו בתורה וסגי להיתר אכילת בשר שהותר לנח ולזרעו במה שעדיפי שנתחייבו בז' המצות, אבל ע"ה שהוא ישראל שנצטוו בכל התורה כולה ובלמוד התורה ואינו לומד משום שלא חש לידע דיני התורה גרוע ואסרתו תורה באכילת בשר, דאף שהוא שייך לפרש כן לענין דברי אגדתא ומוסר שכל ישראל צריך להרגיש בנפשו שלא עדיף מבהמה ועוף שישפוך דמן לאכילת בשרן מאחר דאינו לומד התורה שבשביל זה נברא ומתנהג כבהמה ועוף והוא הרגש אמתי, וגם לזה נתכוין רבי, ואולי הרי"ף שהשמיט זה מפרש באמת שהוא רק לענין דברי האגדתא והמוסר ואינו נוגע לדינא. אבל הרא"ש שנקט זה ודאי שסובר שהוא נוגע לדינא שודאי לא מסתבר לומר שיגרעו ע"ה דישראל מהעכו"ם וליכא שום איסור עליהו לאכול בשר, אלא הוא כדכתב הר"ן בשם ר' שרירא גאון ובשם ר' יהודה אלברגילוני שפעמים יש לו בהמות ועופות ומתוך עמיותו שאינו יודע לשחוט ולבדוק אסור לאכול מהן, ועוד היה להו להחשיב כמה איסורין מאיסור דם שצריך מליחה ויש כמה דינים לידע ודיני ניקור גה"נ = גיד הנשה = והחלבים ובשר בחלב שיותר שכיחי שע"ה לא ידעו. ובמהרש"א בח"א חשיב אלו ולא שחיטה ובדיקה שכמעט ליכא מי שלא ידעו ואף הרבה מהנכרים יודעין זה (וכנראה שמהרש"א לא ראה דברי הר"ן). וא"כ לדינא ליכא חלוק ואף ע"ה ואף עכו"ם רשאין לשחוט ולאכול בשר שא"כ כ"ש שלכל דבר יכולין להשתמש עם בע"ח אף לכל מה שרוצים ומתאווים, וא"כ כ"ש שרשאין להרוג הזבובים והפרעושים והיתושים והעכברים המפסידים אוכלים ומשקין ומצערין הרבה לאינשי ואין בזה שום חשש.

ועובדא דרבי (ב"מ פ"ה ע"א) היה בבני כרכושא שפירש"י היו מוטלין שם בני חולדה והוא כדפי' בתרגום יונתן בפרשת שמיני (פרק י"א פסוק כ"ט) על החלד שהוא כרכושא, וחולדה אינה מהשרצים המזיקין דלכן לא הניח לאמתיה להורגן. ועיין בב"ק דף פ' ע"א שאמר ר' ישמעאל בברייתא בדברים שמגדלין גם חולדות סנאים מפני שעשוין לנקר את הבית, ולא משמע שאיכא בחולדה מינים מחולקים דרק בצב נאמר למינהו, ובעכבר איתא בגמ' ש

חולין דף קכ"ו ע"ב דאיכא עכבר שנוצר מאדמה וילפינן שטמא מחולדה טימא בחולדה וטימא בעכבר מה חולדה כל ששמה חולדה, והיינו משום דבחולדה ליכא מינים מחולקין, ובתרגום יונתן שם חשיב בעכבר ג' מינים אוכמא וסמוקא וחירא, וכתב בפ"י יונתן דהוא ממה שדריש בחולין מה חולדה כל ששמו חולדה אף עכבר כל ששמו עכבר הן לבנה או אדומה או שחורה, ושם לא היה צריך לזה דמסתם עכבר נשמע כל עכבר בלא חלוק מצד מראהו ולא מצינו שנדרש זה בחולין אלא לענין עכבר שנוצר מאדמה שהוא משונה מצד שאינה פרה ורבה שהיה מקום למעטו מהשורץ לומר דכל המשריץ טמא שאין משריץ לא יטמא מרבינן לו מהא דחולדה, עכ"פ מתרגום יונתן משמע שליכא בחולדה גם שינוי מצד המראות, או שאיכא בחולדה שינוי מצד המראות אבל אינם מינים מחולקים, כמו בבהמות דאיכא שוורים ופרות שחורות ולבנות ואדומות וכמו בעזים וכבשים שאיכא מהרבה מראות וכמפורש גם בקרא, וגם בבהמות טמאות כסוסים בגסות וכלבים וחתולים בדקות ולא נחשבו למינים אחרים, ורק בעכברים הם מינים מחולקים שיש מין עכברים שחורים ויש מין לבנים ויש מין אדומים דלכן חשבם בתרגום יונתן לג' מינים, אבל ג"כ שייך לידע שטמאים כולם משום דשקולין הן הי מינייהו מפקת ואין צורך להיקשא לחולדה, אך אולי יש לתרץ הא דפירוש יונתן שהיה מקום לומר בסתם עכבר שהוא המצוי בבתים ולא עכבר לבן ואדום שלכן כתב שילפינן מחולדה, אבל מזה שבגמ' דורשו לעכבר שנוצר מאדמה ואף רק לחציו בשר וחציו אדמה משמע שלשינוי המינים מצד המראות לא בעינן קרא. ומוכרחין לומר דהוא על שם המקום שנמצאים שם ביותר או שאנשי אותו מקום היו רגילין יותר לגדל חולדות מכלבים כופרים וחתולין, אבל כל החולדות שוות לזה שאין מזיקין ואין מצערין כלום ואדרבה עשוין לנקר את הבית ומה שרצתה האמתא לכנש להו ולהשליכם היה מחמת שלא היתה צריכה להם והיה טורח לה לבקש מי שצריך להם, לכן אמר לה רבי שלא תעשה כן שצורך כזה בשביל הטירחא לבקש מי שצריך להם ובשביל טירחת גידולם עד שימצא מי שצריך להם אין זה כדאי לדחות ענין צער בע"ח. וגם משמע קצת דמדינא היתה רשאה מאחר שאומרת שקשה לפניה הטירחא בזה לכן לא אמר לה שבקינהו משום איסור צער בע"ח דאף אם יסבור רבי צער בע"ח הוא רק מדרבנן היה לו לומר שאסור, ולכן משמע שאמר לה אף שליכא איסור ממש יש לך להחמיר לנקוט במדת הרחמים של הקדוש ברוך הוא דמרחם אף על אלו שמצד מדת הדין לא היו ראויין לרחמים דורחמיו על כל מעשיו דאירי בבנ"א כאלו שמצד מדה"ד = מדת הדין = לא היו ראויין לרחמים, דהא לא אפשר לפרש שקאי על איזה מהברואים שלא שייך בהם ענין חטא וכולן הם מעשה ידיו ועושי רצונו שבראן בשביל זה ואין שום טעם שירחם על איזה מין בע"ח יותר, **שלכן גם את יש לך לרחם ולא תקפידו על קצת הטירחא שיהיה לך מהם כשלא תהרגם אבל אלו בע"ח כזבובין ופרעושין ועכברין וכדומה שמזיקין ומצערין לאינשי ודאי הוא דבר המותר וליכא אף מדת חסידות בזה.**

אבל מ"מ אם אפשר טוב שלא יהרגם בידי ממש אלא ע"י הנחת דבר ההורגם, מאחר דחזינן דכשעושה אדם מעשה אכזריות דרציחה אפילו לאלו שמחוייבין להורגם ע"י חיוב פס"ד דסנהדרין כעיר הנדחת הוצרך הקרא ליתן הבטחה מהשי"ת שיתן להם רחמים וגם עוד יוסיף אצלם מדת הרחמים כדפי' כן באור החיים (דברים י"ג, י"ח) שהוא משום דבדרך הטבע היה נעשה בהו מדת אכזריות עיין שם, וזה שייך שיעשה גם כשהוא עושה במדת אכזריות לבע"ח, אך השוחט לאכילה דהוא מעשה מצוה מועיל זה נמי שלא ישלוח בהם מדת אכזריות, אבל לאבד ולהרוג בשביל שלא להצטער אין בזה לכאורה ענין מצוה כשאין בביתו תינוקות שאין יכולין לגרשן כשבאין עליהו שא"כ שייך לחוש שלא ישפיע זה מדת אכזריות, לכן טוב יותר שלא להרוג בידיים אלא ע"י הנחת דבר ההורגם וכדומה. והא דאיתא בשבת דף י"ב ע"א במפלה כליו דא"ל ר"נ לבנתיה קטולין ואשמעינן לי קלא דסנוותי הוא בכנים שבגופו ובבגדיו שא"א להורגם ע"י איזה דבר אחר וגם בפרעושין שעליו ועל בגדיו אף שהוא בע"ח גמור נמי הא לא שייך להורגם ע"י איזה דבר לכן מוכרחין לעשות בעצמן, אבל לזבובים ועכברין שיש להורגן ע"י הנחת איזה דברים טוב לא להרוג בעצמו, ואף שלא מצאתי זה בפירוש באיזה מקום טוב להתנהג כן במקום שאפשר. [...]

זקנך אוהבך בלונ, משה פיינשטיין.

Les mots du jour à apprendre :

Dégoûtant	מְאוּס
On nous apprend	אֶשְׁמְעִינָן
Similaire	כְּדוֹמָה

Programme du mercredi

*L'étude aujourd'hui est dédiée à Ouriel Méir ben Yonathan
Qu'Hachem lui accorde une longue et belle vie dans les Chemins de la Torah !*

3. Nourrir les animaux domestiques

שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קסז סעיף ו

יאכל מיד ולא ישיח בין ברכה לאכילה; ואם שח, צריך לחזור ולברך א"כ היתה השיחה בדברים מענין דברים שמברכין עליו, כגון שבירך על הפת וקודם שאכל אמר הביאו מלח או ליפתן תנו לפלוני לאכול, תנו מאכל לבהמה וכיוצא באלו, א"צ לברך. הגה: ומ"מ לכתחלה לא יפסיק כלל (כל בו), והא דאם שח דברים בטלים צריך לחזור ולברך, היינו דוקא ששח קודם שאכל הבוצע, אבל אח"כ לא הוי שיחה הפסק, אעפ"י שעדיין לא אכלו אחרים המסובים, כבר יצאו כולם באכילת הבוצע, כי אין צריכים כולם לאכול מן פרוסת הבוצע, רק שעושין כן לחבוב מצוה (רוקח ואור זרוע).

עטרת צבי

לבהמה. דצורך סעודה הוא, לפי שאסור לאכול קודם שיתן לבהמתו שנאמר [דברים יא, טו] ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת:

רמב"ם הלכות עבדים פרק ט הלכה ח

מותר לעבוד בעבד כנעני בפרך, ואף על פי שהדין כך מדת חסידות ודרכי חכמה שיהיה אדם רחמן ורודף צדק ולא יכביד עולו על עבדו ולא יצר לו ויאכילהו וישקהו מכל מאכל ומכל משתה, חכמים הראשונים היו נותנין לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין, ומקדימין מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן, הרי הוא אומר כעני עבדים אל יד אדוניהם כעני שפחה אל יד גבירתה, וכן לא יבזהו ביד ולא בדברים לעבדות מסרן הכתוב לא לבושה, ולא ירבה עליו צעקה וכעס אלא ידבר עמו בנחת וישמע טענותיו וכן מפורש בדרכי איוב הטובים שהשתבח בהן אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי הלא בבטן עושני ב עשהו ויכוננו ברחם אחד, ואין האכזריות והעזות מצויה אלא בעכו"ם עובדי ע"ז אבל זרעו של אברהם אבינו והם ישראל שהשפיע להם הקדוש ברוך הוא טובת התורה וצוה אותם בחקים ומשפטים צדיקים רחמנים הם על הכל, וכן במדותיו של הקדוש ברוך הוא שצונו להדמות בהם הוא אומר ורחמיו על כל מעשיו וכל המרחם מרחמין עליו שנאמר ונתן לך רחמים ורחמך והרבך.

ביאור הלכה סימן קסז סעיף ו

ומ"מ לכתחלה לא יפסיק כלל - היינו אפילו בתנו לבהמה כן משמע מסתימת הכל בו וכן הביא בשו"ב משם ספר האורה וכן מוכח בבה"ל ובספר האשכול ע"ש. והנה המ"א הביא בסימן רע"א בשם תשובת מהר"מ דלאכול קודם הבהמה הוא איסור דאורייתא ומשמע דס"ל דהוא דרשה גמורה ולא אסמכתא ולפ"ז פשוט דאפילו בירך המוציא צריך להפסיק אבל מהפוסקים הנ"ל מוכח דלא ס"ל הכי.

שו"ת שבות יעקב חלק ג סימן יג

הא דאמרינן בפ' כיצד מברכין דף מ' ע"א א"ר יהוד' אמר רב אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו שנ' ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת אי דוקא אכילה קבוע קאמר משא"כ טעימה בעלמא מותר או נימא דאף טעימה בעלמא בכלל איסור זה כדאי' הלשון בגיטין /בגיטין/ סוף פ' הניזקין דף ס"ב ע"א א"ל ליטעום

מר מידי א"ל הכי אמר ר"י אמר רב אסור לו לאדם שיטעום כלום עד שיתן מאכל לבהמתו עכ"ל ש"מ דאף טעימ' בכלל:

תשובה הנה דבר זה מחלוקת הקדמוני' הוא כי הב"י כתב בא"ח סי' קס"ז וז"ל וגביל לתורי שייך לפרוסת המוציא כיון שאסור לטעום עד שיאכיל לבהמתו עכ"ל והט"ז שם בס"ק וי"ו השיג על הב"י בזה וכתב וז"ל ולעד"נ דאין איסור בטעימה בעלמא דא"כ למה אמרו כאן אסור לאכול עד שיתן ולא אמרו אסור לטעום כמ"ש לשון זה בפ"ק דשב' דף ט' אסור לטעום עד שיתפלל וכן אסור לטעום עד שיבדיל אבל כאן לא אסרו אלא אכילת סעודה והוא ראי' דבקרא כתיב ואכלת ושבעת עכ"ל הט"ז ולכאורה היה נראה דאשתמיטתא להט"ז סוגי' דש"ס דגיטין דאי' שם /פ' הניזקין דף סב ע"א/ להדיא דאפילו טעימה אסור וכבר ראיתי שהרב המובהק מהר"מ חגאיש מירושלים הרגיש בזה בתשובתו הובא בספר באר היטיב סי' קס"ז ותירץ שמדקדק הט"ז למה אמרו כאן תיב' כאן אתי לאורי' כלומר דדוק' בברכות שהוא עיקר מקור דינים אלו משא"כ בגיטין דנקט רק אגב גררא ואין שם מקור הדין ע"כ תוכן דבריו אף שדבריו ראויים למי שאמרן מ"מ ודאי אין זה כוונת הט"ז דאי לא אשתמיטא מיני' סוגיא דגיטין לא הי' נמנע מלהביאו ולתרוצו באופן זה ולא לסתום דבריו ותו באמת קשה אמאי ארכבי' הש"ס אתרי רכשי וסותם בברכות לשון אכילה ובגיטין לשון טעימה בפרטות כיון דתרווייהו משמיה דרב נאמרו למה סתם הכא הכי והתם הכי ויותר הי' נ"ל לומר דדעת הט"ז דגרסא דברכות עיקר דדווקא אכילה קבוע אסור משא"כ טעימא והא דנקט בגיטין לשון טעימא משום דשם הוא דבר הלמד מענינו דשם א"צ /א"ל/ ליטעם מר מידי ובש"ס דשבועות דף כ"ב אי' דאמרי אינשי הא /תא/ ונטעום מידי ואזלי ואכלי ושתו ע"ש והוא מהל' דרך ארץ לומר דרך כבוד ותרבית לשון טעימא אף שכונתו לאכול אכילה קבוע להכי נקט נמי בדברי רב לשון טעימא אבל כוונתו אכילה קבוע אבל גם זה אינו במשמעו' לשון הט"ז בסתימת דבריו ומ"מ עיקר נ"ל כדעת הב"י דאפי' טעימא לבד אסור שהרי הרי"ף והרא"ש פ' כיצד מברכין נקטו רק לנוסחא וגרסא זו דגיטין דאסור לטעום כלום עד שיאכיל לבהמתו וכן הוא באגודה פ' כיצד מברכין ובשיבולי לקט ובוודאי אינהו /בקיאי/ טפי מינן עיקר נוסחאות שבש"ס או י"ל דספוקי מספקא להו ואזלי לחומרא דאפי' טעימא אסור קודם שיאכיל לבהמתו ונראה דאין חילוק בין בהמה וח' ועוף בין טמאה וטהורה דאתי' בהמתך בהמתך משבת וכדאי' בש"ס דב"ק דף נ"ד ע"ב וכן משמע בספר חסידים סי' תקל"א וז"ל לענין אכילה הבהמה קודמת דכתיב ויתן תבן ומספוא לגמלים והדר ויושם לפניו לאכול וכתיב ונתתי עשב בשדך לבהמתך וגו' ע"ש כל זה נ"ל פשוט ומ"ש הט"ז ראי' מפסוק ואכלת ושבעת אין זו ראי' דודאי איסור דאורייתא אין כאן רק אסמכתא בעלמא כנ"ל הקטן יעקב:

Les mots du jour à apprendre :

Aliment qui accompagne le pain	לֶפְתָּן
Preuve par référence au verset	אֶמְקָתָא
Fixe, permanent	קָבוע

Programme du jeudi

*L'étude aujourd'hui est dédiée à Ouriel Méir ben Yonathan
Qu'Hachem lui accorde une longue et belle vie dans les Chemins de la Torah !*

4. Elever des animaux domestiques

Les mots du jour à apprendre :

Susceptible de	עָלוּל
Endroit	מָקוֹם
Déjà	כְּבָר

שמירת שבת כהלכתה פרק כז

כז. אקווריון (אקווריום) שיש בו דגים וצמחי - מים, אסור להחליף את מימיו בשבת(צו), אך אם צריך להוסיף מים בכל יום - מותר להוסיף גם בשבת(צז). וכדין בשבת כך הדין גם ביום טוב(צח), וטעם ההיתר - שמזונותיהם על האדם, ובלי תוספת מים הם עלולים למות(צט), והרי זה כהאכלתם, דבר שמותר לעשותו בשבת וביום - טוב(ק). ובאשר לטלטול האקווריון עצמו על המים והדגים שבו, יש מקום להחמיר ולחוש לאיסור מוקצה(קא).

ואם חושש שהדגים עלולים למות, אם לא יחליף את המים מדי יום, מותר לומר לנכרי, אף בשבת, שהוא יחליפם, ובלבד שהנכרי לא יניח את הדגים בלי מים אפילו לרגע(קב).

כח. דג שקפץ מן המים בשבת, אם יש מקום להניח שימשיך לחיות לכשיחזירוהו, מותר להחזירו לתוך המים, ומשום צער בעלי - חיים, ויש אוסרים(קג).

הערות

(קג) עיין סי' שה במ"ב ס"ק ע מחלוקת האחרונים אם מותר לטלטל מוקצה משום צעב"ח, והחזו"א סי' נב ס"ק טז נקיט כה"ר לקולא [...]

ספר צער בעלי חיים פרק ז

א. גידול כלב

גידול כלב לשמירה: יש להתיר רק בתנאים הבאים:

א. כלב שנובה על כל עובר וש - אפילו אינו נושך - דינו כדון "כלב רע". לכן ראוי - אם אפשר - להקפיד שיהיה קשור בשרשרת חזקה בחצר במשך כל היום, שמא יבוא מישהו לבקר את בני הבית ויכנס לחצר, ויזיקו הכלב.

ב. כיון שהחשש הוא שמא יבהיל הכלב את העוברים בפתע פתאום, צריך להקפיד שכלב זה - אף שהוא קשור - לא ירבוץ בחצר במקום מסתור, דעדיין יש לחוש שמא ינבח בפתע פתאום ויבהיל את העוברים ושבים סמוך למקום ריכוזו.

ג. לכן ראוי לשים שלט במקום בולט על גדר חצירו המודיע על הימצאותו של כלב בחצר, כדי שלא יתבהלו לפתע העוברים והשבים מנביחתו, ושארור ידע להזהר.

ד. בלילה - משעה שאין לחוש שמא יבואו בני אדם לבקרו - יכול להתיר לו את הרצועה כדי שיוכל להסתובב בחצר ולשמור. אולם יש להקפיד ששער החצר יהיה סגור כדי שלא יוכל לצאת לחצר ולהזיק את העוברים והשבים.

ה. אם אין לו חצר מגודרת בסמוך לבית כדי להניח בה את הכלב (שלא חייב לעוברים ושבים), צריך לקשור אותו גם בלילה בשרשרת חזקה וכולטת לעין⁵¹⁵, כדי שהעוברים ושבים לא יפתרו לעבור ברך הסמוכה לביתו.

ו. במקום הסמוך לגבול, שיש חשש שיכנסו אויבים, הרי זה בגדר סכנת נפשות, ומותר לאפשר לכלב לשוטט בלילה ללא קשירה בשרשרת, ואם יש צורך מותר הדבר גם ביום. אולם כמובן שצריך לדאוג לסידורי בטחון מתאימים שלא יזיק את תושבי המקום (וכגון לסדר שיהיה הכלב מונח בין ב' גדרות וכדומה).

ז. כלב שכלל אינו נושך ונזכר, מותר להחזיקו אף שאינו קשור (מהרש"ל ושו"ע הרב).

ח. מידת חסידות שלא להחזיק בכלב מכל סוג שהוא.

ג. גידול צפורי נוי ושיד

א. הראיות לאסור גידול ציפורים. ב. הראיות להתיר גידול ציפורים. ג. איך יתרום המתיר את שיטתם עם דעת המהרש"א. ד. סיכום דעות האוסרים והמתירים.

האם מותר להחזיק בכלב צפורי נוי ושיד לשם קישוט או כדי ליהנות משירתם הערבה? הפוסקים נחלקו בדבר, ואלו עיקרי ראיותיהם.

הראיות לאסור גידול ציפורים

א-

במשנה במסכת סוטה [דף מ"ח]. נאמר: "משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתאות", ובגמרא שם אמר רבא: "זמרא בכיתא, חורבא בסיפא", פירושו: כשיש זמר בבית, החורבן נמצא בסף הבית⁵¹⁷. רבא מביא מקור לדבריו מהפסוק: "קול ישורן בַּחלוץ, חֶרֶב בַּסָּף פִּי אֶרְזָה עֲרָה" [צפניה ב', י"ד], כלומר אפילו בית שהוא עשוי מארזים חזקים, אם יהא בו זמר - סופו להתרועע⁵¹⁸.

רבא לא ביאר כנגד איזה זמר דבריו אמורים, אולם המהרש"א שם פירש: "דהיינו שמעמידן להם לתענוג עופות המצפצפים בחלונות". דברי מהרש"א אלו שימשו יסוד לפוסקים שאסרו להחזיק ציפורי שיר בבית, וכגון שו"ת אפרקטא דעניא [סימן קס"ג]⁵¹⁹ ושו"ת באר משה [ח"ב סימן ג"ח].

בשו"ת להורות נתן [חלק י"א סימן ע"ז] נשאל האם נכון להכניס לביתו תוכי המשמיע מילים בקול אדם כדי לגרום הנאה לילדים? וענה שאין רוח חכמים נוחה מזה כמבואר בגמרא ובמהרש"א הנזכרים.

בשו"ת אפרקטא דעניא דקדק שגם לדעת הרמב"ם אסור לגדל ציפורי שיר, שהרי בהלכות תעניות [ה', י"ד] כתב: "וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר, וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמוח בהן ואסור לשומען מפני החורבן"⁵²⁰. ונראה שבמילים "וכל משמיעי קול של שיר", כוונת הרמב"ם שגם צפורים משמיעי קול שיר הם בכלל האיסור. ומדויק הלשון "קול של שיר", דבאמת אינו שיר ממש אלא קול שיר בלבד.

הדין בגידול כלב נידון בהרחבה בדברי רבותינו, החל מהמשנה וכלה בספרי האחרונים⁵⁰⁷. והרי עיקרי הדינים:

במשנה [ב"ק דף ע"ט]: נאמר: "לא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן היה קשור בשלשלת". ובגמרא [דף פ"ג]. אמרו: "אבל מגדל הוא בעיר הסמוכה לספר וקושרו ביום ומתירו בלילה".

הרמב"ם [נזקי ממון ה', י"ז] כתב: "אסרו חכמים לגדל... את הכלב, אלא א"כ היה קשור בשלשלת", ומשמע שאוסר גידול כלב שהוא, אפילו שאינו רע.

אולם גירסת הטור [ח"מ סימן ת"ט סעיף ו'] והשו"ע [שם סעיף ג']: "אסור לגדל כלב רע..."⁵⁰⁸, וכן גרסו היראים⁵⁰⁸, הים של שלמה [ב"ק פ"ז סימן מ"ה] ועוד פוסקים. ונמצא

שלדעתם מותר לגדל כלב שאינו רע. ויש ראיות לדבריהם מן הגמרא⁵⁰⁹, וכבר בתקופות קדומות שימש הכלב כשומר האדם וצאנו (כמבואר בהערה)⁵¹⁰.

ברם הרש"ל [בחכמת שלמה בב"ק שם] הגביל את ההיתר וכתב שמותר להחזיק בביתו רק כלבים כופריים המשונים וניכרים במראיתם ואינם מפחידים, אבל כלב שנובח ועלול להפחיד נשים אסור להחזיק⁵¹¹.

אולם הרמ"א [ח"מ סימן ת"ט סעיף ג'] כתב שמונהגו לגדל כלבים, אולם לא כלבים רעים, אלא אם כן הוא קשור בשלשלאות. גם בכנסת הגדולה [ח"מ מ"ת סימן ת"ט] כתב ש"מונהג העולם שלא כדבריו (של רש"ל), דכל שאינו כלב רע, מגדלים בכתיהם". וגם בשו"ע הרב כתב להקל בזה, וז"ל:

וכלב שאינו רע, שאינו מנבח על אדם, מותר לגדלו בכל מקום, ואין צורך לקשורו כלל, ועכשיו נהגו להקל בגידול כלב שאינו קשור ביום. ויש שלימדו עליהם זכות אם אינו נושך, ונדרחו דבריו, לכן כל ירא שמים יזהר שיהא קשור בשלשלת של ברזל עד שעה שבני אדם הולכים לישון, אפילו אינו נובח אלא מנבח.

- מידת חסידות -

אמרו רבותינו בגמרא [ב"ק דף פ"ג] שהמגדל כלבים כמגדל חזירים (שהחזקם רב). ובמסכת שבת [דף ס"ג]. נאמר: "כל המגדל כלב רע בתוך ביתו מונע חסד מתוך ביתו (משום שעניים יפתרו להתקרב אל ביתו - יעניין שם במהרש"א), רב נחמן בר יצחק אומר אף פורק ממנו יראת שמים". ועל יסוד דברי הגמרא הללו כתב הרשב"א בחידושו [ב"ק סוף פרק ד'] שמידת חסידות לסלק כלב מביתו למרות שהוא קשור בשלשלת. וגם מדברי הפלא יועץ [ערך כלב] משמע שראוי לכתחילה להימנע מלגדלם, וז"ל:

ואמרו רבותינו זיכרונם לברכה [ב"ק דף פ"ג]. המגדל כלבים כמגדל חזירים, דקאי בארור ומונע חסד מביתו. ורבים מעמי הארץ אין נוהרים ומגדלים כלבים, וראוי להודיעם חומר שבו. ואם רוצה לגדל כלב כדי להשמר מן הגנבים, יהא קשור בשלשלת, כדי שלא ינעל דלת בפני כל הנכנסים, וינצל מענשים.

- העולה לדינא -

העולה לדינא, שבגידול כלב ישנם חילוקים רבים, וכגון: א. אם נועד לשעשוע או לשמירה. ב. אם הוא כלב רע או שאינו כזה. ג. אם הוא נמצא בתוך העיר או בספר ובסמוך לגבול. ד. בין עיקר הדין לבין מידת חסידות. ואלו עיקרי הדינים המובאים בספרי הפוסקים⁵¹²:

גידול כלב לשעשוע: ראוי להמנע מגידול כלב לצרכי נוי ושעשוע בלבד⁵¹³, אפילו אינו נובח או נושך. ובפרט שגידול כלב לשעשוע מקורו במנהג הגויים⁵¹⁴.

ב-ב-

אולם לא רק ציפורי שיר אין ראוי לגדל, אלא גם ציפורי נוי, וכנאמר בספר חסידים [סימן תתל"ח]: "כי יש דברים הרבה מרבים הבל [קהלת ו', י"א], זה המגדלים עופות נגוי ולקילוס, ומה שמוציא עליהם, היה לו לתת לעניים", עכ"ל. הרי שאין רוח חכמים נוחה גם מגידול ציפורי נוי, אולם לא מטעם עבירה על חיוב אבלות על חורבן בית המקדש, אלא מטעם של בזבז זמן וממון, ולכן לא צימצמו את האיסור דוקא למגדלם בביתו, ודו"ק [ולקמן אות ו' יתבאר יותר].

ג-ג-

אולם מלבד עבירה על חובת אבלות, ועיסוק בדברי הבל, יש בהחזקת ציפורים בכלוב לכאורה גם עבירה על איסור צעב"ח, שהרי ע"י כליאתם בכלוב מצטערים הציפורים מכך שאינם יכולים לעוף לחופשי.

בעניין זה הביא הרה"ג אליקום דבורקס שליט"א מעשה המסופר על הצדיק רבי זושא מאניפולי זצ"ל שפעם אחת כשהלך לקבץ כסף מעשירים עבור מצות פדיון שבויים, הגיע לבית מלון ורצה לשוחח עם בעל הבית על מנת לבקש ממנו תרומה, ובעל הבית לא היה בביתו. בינתיים הביט רבי זושא סביבו וראה בחדר ציפורים הכלואות בכלוב, אשר מוציאות ראשן מבין הסורגים ומנסות לצאת. חמל רבי זושא על הציפורים הכלואות ואמר בלבו: הנה אני מכתת רגלי ממקום למקום וטורח בקיבוץ מעות עבור פדיון שבויים, אבל גם אם אשחרר את הציפורים תהיה זו מעין מצוה של פדיון שבויים. מיד פתח רבי זושא את דלת הכלוב והציפורים התעופפו החוצה לחופשי⁵²¹.

סמך למעשה זה יש לראות בנאמר בפסיקתא דרב כהנא [פסקה כ"ה עמוד קפ"ד. בהוצאת כוכן]: "אמר רבי לוי משל לעוף שהוא נתון בכלוב, ובא עוף אחר ועמד על גביו ואמר לו אשריך שמוזנותיך מצויים אצלך, אמר לו במוזנות אתה מסתכל ובמצודות (בכלוב) אין אתה מסתכל". הרי שעדיף לעופות לעופף דרך חירות ולתור אחר מוזנותם בעצמם על פני מה שכולאים אותם בכלוב אף שדואגים למוזנם.

משום כך כתב הרה"ג אליקום דבורקס שאין להחזיק ציפורי נוי בכלוב. אולם העיר ששמע מאנשי מקצוע שיש בעלי חיים אשר דוקא אוהבים להיות סגורים בכלוב ולא בחוץ, דוגמא לזה הם העופות המכונים תוכים, ומשום כך נקט שאין לאסור החזקת תוכים בכלוב⁵²².

ד-ד-

כרם רבים תמהו על סיפור זה, שהרי נכון שהרואה בעל חיים מתייסר מחויב לחלצו מצרתו⁵²³, מ"מ איך הותר לרבי זושא להזיק רכוש אחרים לשם כך? ומיישבים העולם שמכיון שבעל כלוב הציפורים עבר בכל רגע ורגע על איסור צעב"ח, נמצא שבשחרורם הצילו אותו מעבירה (ומצינו כעין זה בעלמא, כמבואר בהערה)⁵²⁴.

ה-ה-

אולם, בניגוד לאמור עד כה, יעויין לקמן ראיות שאין בהחזקת ציפורים בכלוב משום איסור צעב"ח, כל שיש לאדם הנאה מיופיין או מזימרתו, או מתיישבת דעתו בכך, ובפרט אם על ידי זה מתחזק הוא ברוחו לעמל התורה והמצוות.

הראיות להיתר גידול ציפורים

למרות כל הנאמר עד כה, ישנם ראיות להיתר החזקת ציפורים לצרכי נוי, שחוק וכבוד. דהנה במשנה [שבת פרק י"ח משנה א'] מובא שרשב"ג התיר לטלטל בשבת לוף מפני שהוא מאכל עורבים. ולכאורה קשה הרי עורבים הם עופות הפקר ואין לטרוח בשבת לתת אוכל לבעלי חיים שמוזנותם אינם מוטלים עליו?

על כן ביאר המפרשים שמדובר בעורבים שמגדל אדם בביתו. וז"ל הברטנורא: "כגון עשירים שמגדלים עורבים לגדולה". ובתוספות רעק"א הוסיף: "דכל ישראל בני מלכים הם", עכ"ל. ואכן כך כתב רש"י [ב"מ דף ק"ג:] וז"ל: "וישראל בני מלכים, ויש להם לגדל עורבים לנוי ולשחוק".

מוכח אם כן שמוותר לגדל עורבים לנוי ושחוק בלבד, ולא רק לעשירים אלא לכל ישראל. וגם אין בכך איסור צעב"ח שהרי צעב"ח הותר לצורך האדם (כמבואר בהרחבה לקמן בפרק י"ב). ויש פוסקים שלא רק שלא אסרו לגדל ציפורים אלא אף כתבו שמוותר להתוך לעוף את לשונו כדי לשפר את יכולת הדיבור שלו⁵²⁵.

ולכן אם ע"י החזקת הציפורים מרגיש האדם כבוד וגדולה ותחושה של אדם עשיר, או שיש לו הנאה מיופיין או מזימרתו, ובפרט אם על ידי כך מתיישב בדעתו, ומתחזק ברוחו לעמל התורה והמצוות, אין שום איסור צעב"ח בדבר. ומ"מ חייב לדאוג לתת מזונם בעיתו. וכך מבואר גם בשו"ת שער אשר⁵²⁶ וז"ל:

אלו הציפורין שעומדים לנוי אצל הבעה"ב ומוזנותיהם עליו ואין אוכלים אלא יתושים ותולעים, שרי להו לתת אוכלם בפניהם בשבת משום צעב"ח וליכא משום נטילת נשמה. ואינהו גופיהו דאיכא עליהו צערא בשביל היותן כלוא בכלובן לא חיישינן ליה, כיון דזהו כבודם של עשירים.

כמו כן על שלמה המלך נאמר ששלח להביא לו את סגולות המלכים, כנאמר בספר מלכים א' [י"ג, כ"ב]: "כי אני (צ"ל תרשיש המלך) בים עם אני חירם (מלך צור), אחת לשלש שנים תבוא אני תרשיש נשאת זהב וכסף, שנהבים וקופים ותוכים⁵²⁷". הרי שהחזקת חיות ועופות בביתו לשם כבוד אינה איסור צעב"ח. אולם זה היה קודם חורבן בית המקדש, ורק בעקבות החורבן גזרו חכמים למעט בשיר, וממילא אין מזה ראיה להיתר החזקת ציפורי נוי בימינו.

ראיה נוספת להיתר גידול תוכים ושאר ציפורי שיר ננוי, ניתן ללמוד מהפוסקים הרבים שכתבו שאין בגידול עופות מן הפנים (תוכים) איסור סחורה בדבר טמא, כיון שבגלל יופיים או ערכם הכספי הגדול אין חשש שיבוא לאוכלם. ואגב דבריהם מתברר שרבים מבני ישראל נהגו להחזיק ציפורים אלו בביתם⁵²⁸.

סיכום דעות האוסרים והמתירים

- א. לדעת פוסקים רבים אין להחזיק ציפורי נוי ושיר בבית, כך היא דעת שו"ת אפרקסתא דעניא, שו"ת באר משה, שו"ת להורות נתן. והרה"ג אליקום דבורקס הוסיף שיש בהחזקתם גם איסור צעב"ח.
- ב. שו"ת בצל החכמה כתב שאין ההיתר ברור כל כך, ולכן פסק שלכתחילה ראוי לא להחזיק ציפורי שיר בבית, ומ"מ העובר על זה אין מוחיחין אותו (יש לו על מי לסמוך). אך מדבריו משמע שכל האיסור הוא רק לגבי ציפורי שיר (מחמת דברי המהרש"א הנ"ל), אך ציפורים שאינן מזמרות, אין איסור לגדלן כדי להנות מיופיים והדרם.
- ג. לדעת שו"ת עטרת פז אין שום איסור בגידול ציפורי נוי ושיר בביתו⁵³⁶.
- ד. מכיון שלציפור נגדם צער בשל היותה כלואה בכלוב, לכן סתם כך ללא צורך אין להחזיק ציפורים בכלוב. אולם אם מקבל האדם מהחזקתן תחושת נכבדות ועשירות, או הנאה מיופיין או מזימרתו, או מתיישבת דעתו בכך, ובפרט אם על ידי זה מתחזק הוא ברוחו לעמל התורה והמצוות, אין שום איסור צעב"ח בכך.
- ה. מידת חסירות: בגלל בזבז הזמן והממון ראוי שלא לעסוק כלל בגידול ציפורים, וממון זה עדיף שיתן לעניים [ספר חסידים תתל"ח].

Biographies:

Seridei Eish – שרידי אש

Rabbi Yéhiel Yaakov Weinberg est né en Russie en 1885 et décédé à Montreux (Suisse) en 1966 ; il fut enterré à Yeroushalaim. Il a étudié dans les Yeshivot lituaniennes de Mir et Slabodka, où il s'est rapproché de Rav Nathan Tsvi Finkel, le Saba de Slabodka, et de Rav Naftali Amsterdam ; il s'est également inspiré de la philosophie du Rav Israël Salanter à travers les Rabbanim de Tenouat Hamoussar qu'il a pu fréquenter.

Pendant la première guerre mondiale, il s'exila en Allemagne où il fut nommé provisoirement Roch Beit Hamidrash Lérabbanim jusqu'à sa fermeture par les nazis ימ"ש lors de la nuit de cristal en 1938. En 1939, le Rav fuit l'Allemagne nazie et se retrouve dans plusieurs ghettos dont celui de Varsovie, où il aura une influence importante autour de lui. Malgré les difficultés à survivre et son état faible, il est nommé Nassi de la Agoudat Harabanim. Après la guerre, un de ses étudiants, Shaul Weingort le fait venir à Montreux, où il va vivre le reste de sa vie. Là-bas se trouvait la première Yéchiva en Suisse, Etz Haïm, fondée en 1927 par le Rav Yerahmiel Eliyahou Botschko (1888-1956). Mais Le Rav Weinberg, bien que proche spirituellement de la Yechiva, garde ses distances et préfère consacrer son temps à son œuvre, correspondant avec le monde entier. Sa principale œuvre pour laquelle il est célèbre est le Responsa Seridei Eich en quatre volumes.

Chvout Yaakov , Minh'at Yaakov, Torath Chlamim, H'ok Yaakov

מנחת יעקב, תורת שלמים, חוק יעקב, שבות יעקב

Rabbi Yaakov ben Yossef Reicher est né environ en 1670 à Prague où il étudiera pendant sa jeunesse auprès du rav Aharon Shimon Shapira. Son père Rav Yossef est l'auteur de « Givot Olam ». Il prend le poste de Rav de diverses Kehilot à Prague (Dayan du grand tribunal rabbinique), Anvers, Worms et Metz où il officie jusqu'à sa mort, le 25 janvier 1733.

Il a été un auteur prolifique, notamment du **Minh'at Yaakov** (commentaire sur les lois de de Nida sur le Torath H'atat du Rama), du **Torath Chlamim** (sur les lois de Nida), du **Hok Ya'akov** (commentaire sur les lois de Pessa'h du Choulhan Aroukh), le **Iyyoun Ya'akov** (commentaire du Ein Yaakov et en partie des Pirke Avot) et du **Chvout Ya'akov**, recueil de ses responsa qui a connu une grande diffusion.

Liste des 84 Sougiot étudiées sur Matmidim

Sougiot de Brah'ot			Sougiot sur les H'aguim
1. Birkot Hatorah	14. Brah'a sur un interdit	33 -34. Birkat Hagomel	Hanouka 8. Emplacement de la Hanoukia 44. Ner Ich oubeto 45. Ner Ich oubeto (2) Pourim 16. Michloah' Manot et Matanot Laevyonim Pesssah 20. Biour H'amets 58. Bedika des miettes Sefirat Haomer 21. Un seul grand compte Roch Hachana 35. Les trois Livres Soukot 36. Mitstaer
2. Choméa Kéoné	15. Anigrone	38. Chéhéh'éyanou sur un nouveau fruit	
3. Arévout	17. Birkat Haguefen	39. Chéhéh'éyanou sur un nouveau Keli	
4. Kavana dans le Chema	18. Natei Inchei	40. Chéhéh'éyanou sur les Mitsvot	
5. Position pour le Chema	19. Birkat Haréah'	41. Hatov Véhamétiv sur le vin	
6. Méah Brah'ot	22. Les jus	42. Cheva Brah'ot (1)	
7. Amen Yetoma	23. Trima	43. Cheva Brah'ot (2) – Panim H'adachot	
9. Les quantités pour les Brah'ot	24. Pat Kisinin (1)	46. Birkat Halevanah	
10. Les Brah'ot de consommation	25. Pat Kisinin (2)	47-49. H'azarat Hachats'	
11. Brah'a Chééina Tsrih'a	26. Les Apéritifs		
12. Ikar Vétafel	27-31 Zimoun		
13. Mééin Chaloch	32. Tefilat Haderekh		
Sougiot générales			
37. Bal Tossif	54. Mitsvot lav lihanot nitanou	57. Zerizim makdimim lemitsvot	
50. Tokh Kédé Dibour	55-56. Mitsvat Assei	71. 72. Haossek Bamitsva	
51-52. Ein Chaliah' Lidvar Avera	Chehazman grama	Patour Minhamitsva	
53. Mitsva bo yoter Mibichlouh'o			
Chabbat – Melekhet Mah'chevet			
59. 60. 61. Mit'assek	65. à 68. Psik Récheh	75. 76. 77. 78. 79. Grama	
62. 63. 64. Davar Chééno	69. 70. Melakha chééina	80. Chinouy	
Mitkaven	tsrikha légoufah		
Hachkafa- pensée juive		Yorei Dé'ah	
81 à 84. Tsaar Baalei Haim		73. 74. Maaser sur les gains	